

ДО ПРОБЛЕМИ ПРО ПРАВОВУ ОХОРОНУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Міжнародна система правової охорони інтелектуальної творчості почала формуватися порівняно нещодавно. Лише з прийняттям в Англії в 1623 р. першого закону про охорону винахідників і в 1710 р. так званого Статуту Королеви Ганни почалося створення механізму правового захисту творів. Але вже на початку ХХІ ст. можна говорити про багатосистемність правової охорони інтелектуальної діяльності.

На сьогоднішній день існує цілий комплекс міжнародно-правових угод щодо правової охорони інтелектуальної власності. У 1883 р. була прийнята Паризька конвенція з охорони промислової власності, а в 1886 р. – Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. У 1893 р. на основі вказаних конвенцій були створені Об'єднані міжнародні бюро з охорони інтелектуальної власності. У свою чергу вже на базі цих Об'єднаних бюро була створена Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Конвенція про її заснування була підписана в 1967 р. в Стокгольмі і набула чинності в 1970 р.

До вказаних угод можна також віднести такі міжнародно-правові акти як Всесвітня конвенція про авторське право (переглянута в Парижі 24 липня 1971 р.), Міжнародна конвенція про охорону інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм 1961 р., Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 р., Конвенція про поширення сигналів через супутники 1974 р., Договір ВОІВ з авторського права 1996 р., Договір ВОІВ з виконання і фонограм 1996 р., угода TRIPS тощо.

Проблемами охорони інтелектуальної власності в умовах глобалізації світової торгівлі займається світова організації торгівлі (СОТ), яка спільно зі Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та іншими міжнародними організаціями розробила рамкові правила. Вони зафіксовані в Угоді з торгових

аспектів прав інтелектуальної власності (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS).

Угода є однією з основ всесвітньої торгової системи. У ст. 7 TRIPS відзначається, що охорона і реалізація прав інтелектуальної власності повинні сприяти технічному прогресу, передачі і поширенню технологій до взаємної вигоди виробників і користувачів технологічних знань, сприяючи соціально-економічному добробуту та досягненню балансу прав і зобов'язань.

TRIPS нині є основним міжнародно-правовим документом, на основі якого здійснюється правове регулювання в сфері інтелектуальної власності. Члени СОТ можуть здійснювати у своїх національних законах більшу правову охорону за умови, що така охорона не суперечить положенням угоди. В Україні охорона авторського права та суміжних прав здійснюється відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ та Кримінальним кодексом України від 5 квітня 2001 року № 2341-ІІІ, охорона прав на промислові зразки здійснюється відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 року № 3688-ХІІ тощо.

Термін «інтелектуальна власність» поширюється на авторські права, суміжні права, товарні знаки, географічні вказівки, промислові зразки, патенти. Угода (TRIPS) базується на діючих міжнародних конвенціях та інших домовленостях між країнами-членами СОТ, тому TRIPS містить норми відсилочного характеру, наприклад, до Паризької конвенції з охорони промислової власності, Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів тощо.

Характерним для TRIPS є зобов'язання надавати іноземним громадянам з країн-членів СОТ національний режим в галузі прав інтелектуальної власності, а також режим найбільшого сприяння, щоб не допустити по відношенню до них дискримінації.

Відповідно до п. 2 ст. 9 TRIPS охорона авторських прав повинна поширюватися на специфічні втілення, але не на ідеї, процедури, методи

роботи, або математичні концепції як такі. Особлива стаття TRIPS присвячена комп'ютерним програмам і компіляції даних.

В порівнянні з Паризькою конвенцією TRIPS містить певні нововведення. До товарного знаку прирівнюється знак обслуговування, розширюється кількість випадків, коли можлива відмова в реєстрації товарного знаку (наприклад, якщо знак не сприймається візуально), можливість продовження терміну реєстрації товарного знаку необмежена кількістю разів (первинна реєстрація, а потім її продовження здійснюються не менше ніж за сім років). Угода забороняє необґрунтовані обмеження використання товарного знаку в торгівлі.

Ст. 25 TRIPS встановлює правила видачі і використання патентів. Патенти видаються на будь-які винаходи, незалежно від того, чи є вони продуктом або способом в усіх галузях техніки, за умови, що вони мають новизну, містять винахідницький рівень і можуть промислово застосовуватися. В Угоді уточнюються виняткові права, які має власник патенту. Якщо об'єктом патенту є певний виріб, то власник має право перешкоджати третім особам, без згоди власника, створенню, використанню, пропозиції для продажу, продажу або ввезенню з цією метою згаданого продукту. Якщо об'єктом патенту є спосіб, то власник має право перешкоджати третім особам, без згоди власника, використовувати цей спосіб, а також здійснювати дії з використання, пропозиції для продажу, продажу або ввезення з цією метою продуктів, отриманих безпосередньо згаданим способом. Власники патентів мають право передавати права на патент, передавати його у спадок і укладати ліцензійні договори.

Що стосується ліцензійної практики, те встановлення правил і умов залишається на розсуд національного законодавства країни-члена СОТ. Виняток становлять деякі види ліцензійної практики або умови, що належать до прав інтелектуальної власності, які обмежують конкуренцію і можуть мати несприятливий вплив на торгівлю і перешкоджати передачі і поширенню технології. Угода не перешкоджає країнам-членам СОТ вживати відповідні законодавчі заходи для запобігання подібної практики.

TRIPS зобов'язує країн-членів СОТ передбачати у своєму національному законодавстві механізми захисту прав національних та іноземних власників, включаючи кримінальне покарання за умисні дії, пов'язані з підробкою товарного знаку і порушенням авторського права. В якості покарання може передбачатися позбавлення волі, грошовий штраф, а також арешт, конфіскація або знищення контрафактних товарів і знарядь виробництва, які використовувалися при здійсненні правопорушення.

Так, наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 177 Кримінального кодексу України незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі, – караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для її виготовлення.

Відповідно до ч. 1 ст. 229 Кримінального кодексу України незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі, – караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для її виготовлення.

Монаєнко Антон Олексійович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) А. О. Монаєнко